

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך קדם יסודי

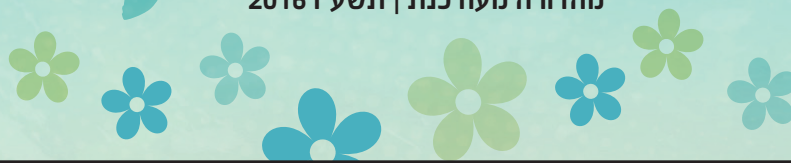
מבטיים

מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים

חוברת הדרכה לעריכת תצפיות בגנים
להיכרות מעמיקה עם ילדים

מהדורה מעודכנת | תשע"ו 2016

משרד החינוך
המנהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך קדם יסודי

מבטאים

מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים

חוברת הדרכה לעריכת תצפיות בגנים
להיכרות מעמיקה עם ילדים

עיצוב גרפי: גלית סבג "טו דו דיזיין"
הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך
התשע"ו 2016

תוכן עניינים

7	 פתח דבר
8	 מכתב אישי לגננת בגן ילדים
9	 מבוא: הערכה תפקודית של ילדים באמצעות תצפיות לשם התאמת דרכי עבודה
9	 הערכת תפקוד הילדים בגן
10	 תצפיות בסביבה הטבעית של הגן
11	 חשיבות ההתערבות המוקדמת בעקבות זיהוי יכולות וקשיים של ילדים
13	 פרק א': התצפית - כלי להיכרות מעמיקה עם ילדי הגן
13	 התצפית כהסתכלות שיטתית
14	 סוגי תצפיות
15	 תובנות של הגננת בעת תצפית
15	 הנחיות כלליות לעריכת תצפיות
16	 תיעוד התצפיות
17	 פענוח והסקת מסקנות
18	 סיכום
19	 פרק ב': עריכת תצפיות בתחומי ההתפתחות השונים
21	 דרכי השימוש בדפי התצפית
22	 בניית תכנית עבודה אישית
23	 עקרונות לבניית תכנית עבודה אישית
25	 פרק ג': כלי התצפית
27	 תצפית על תפקוד הילד - תיאור כללי
33	 סיכום תצפית
35	 תצפית בתחום החברתי והרגשי
45	 סיכום תצפית
47	 תצפית בתחום התקשורת, השפה והדיבור
53	 סיכום תצפית
55	 תצפית בתחום התחושותי-מוטורי
61	 סיכום תצפית
63	 תצפית בתחום הקוגניטיבי
67	 סיכום תצפית
69	 ביבליוגרפיה

מבטים: מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים, חוברת הדרכה לעריכת תצפיות בגנים להיכרות מעמיקה עם ילדים

מהדורה חדשה תשע"ז 2016

כתיבה:

אורה גולדהירש, פסיכולוגית התפתחותית, רכזת היחידה לטיפול בפרט ובאוכלוסיות ייחודיות באגף א' לחינוך קדם יסודי

מוניקה וינוקור, מרפאה בעיסוק, רכזת ארצית תכנית 'מעגן', אגף א' לחינוך קדם יסודי

אדית וגנר, קלינאית תקשורת ויועצת לחינוך מיוחד

ריכוז: סימה חדד, מנהלת אגף א' לחינוך קדם יסודי

תודה והערכה לכל מי שהעירו והאירו:

באגף א' לחינוך קדם יסודי:

מפקחות מתאמות ומפקחות על גני הילדים

מדריכות פדגוגיות במחוזות

צוות המדריכות בתכנית 'מעגן'

תודה ליהודית פינקיאל, מדריכה באגף, על הייעוץ בתחום המוזיקה

תודה לדלית סהרון, מדריכה באגף, על העזרה הטכנית

באגף שפ"י:

דני ז'ורנו, פסיכולוגית חינוכית - מדריכה, מנהלת אגף לקויות למידה

מיכל אנגלרט, פסיכולוגית חינוכית - מדריכה, רכזת פורום גיל רך בשפ"י, מנהלת שירות פסיכולוגי חינוכי מ"א בני שמעון

תמי אומנסקי, ממונה על הפיתוח המקצועי והייעוץ בגיל הרך

תודה לסגלית סלמיניס מצוות תכנית 'מעגן', נס ציונה, על ההערות המועילות

תודה לשרון דהאן, מדריכה פדגוגית במחוז צפון, על השיתוף בתובנות

מהדורה ראשונה תשס"ג 2002:

כתיבה: אורה גולדהירש, פסיכולוגית התפתחותית

אדית וגנר, קלינאית תקשורת ויועצת לחינוך מיוחד

מוניקה וינוקור, מרפאה בעיסוק

ריכוז: דליה לימור, מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי

נירה קדמן, מפקחת ארצית לאוכלוסיות בעלות צרכים ייחודיים, באגף לחינוך קדם יסודי.

יועצים חיצוניים למהדורה הראשונה:

ד"ר תמר ארז, פסיכולוגית חינוכית-התפתחותית, פורום שפ"י לגיל הרך, שפ"ח תל אביב
מיכל ברג, קלינאית תקשורת, מדריכה מחוזית - מחוז תל אביב
ד"ר נעמי ויינטראוב, מרפאה בעיסוק, מרצה בבית-הספר לריפוי בעיסוק, אוניברסיטת ירושלים
ד"ר אירית כצנברגר, קלינאית תקשורת, רכזת קלינאיות תקשורת - מתי"א גבעתיים
פרלה פודחרני, פסיכולוגית התפתחותית, פורום שפ"י לגיל הרך, שפ"ח רעננה
רחל פישמן, מרפאה בעיסוק, מדריכה מחוזית - מחוז תל אביב
ורדה קרייזר, קלינאית תקשורת, רכזת קלינאיות תקשורת - מתי"א נתניה
מיכל שטיימן, קלינאית תקשורת, מדריכה מוסמכת
דיטה שנטל, מרפאה בעיסוק, מדריכה מחוזית ורכזת 'מעגן' מחוז צפון

פתח דבר

כלי התצפית 'מבטים', להיכרות מעמיקה עם ילדי הגן, הוטמע בשנים האחרונות בקרב הגננות וצוותי החינוך כאחד מהכלים המקצועיים בבסיס העשייה החינוכית.

השימוש בכלי לצורך התבוננות בסביבה הטבעית של הגן, בילדים משחקים, יוצרים, מתנסים בקשרים חברתיים ובפעילויות חקר, הולם את התפיסה החינוכית שמקדם האגף לחינוך קדם יסודי. תפיסה זו מבוססת על מחקרים בארץ ובעולם המצביעים על רצף התפתחותי בתחום הפיזי, הרגשי החברתי, השפתי והקוגניטיבי. תחומים אלה קשורים זה בזה, משפיעים זה על זה ומושפעים זה מזה. כלי התצפית 'מבטים' נמצא בהלימה לקווים המנחים את הצוותים החינוכיים המוצגים בחוברת **עשייה חינוכית בגן הילדים** (2010) בהדגשה כי: "לגננת מחויבות מקצועית כלפי כל אחד מילדי הגן, כלפי קבוצת הילדים וכלפי הורי הילדים".

כחלק ממחויבותה של הגננת נכתב שם: "היכרות מעמיקה עם כל אחד מן הילדים באמצעות תצפיות ומעקב אחר תוצרי הלמידה של כל ילד, תיעוד בתיקו האישי ואחריות לקידומו של כל ילד על-ידי התבוננות ומעקב שיטתיים לאורך כל השנה".

כלי התצפית 'מבטים' מאפשר להעמיק את ההיכרות עם אישיותו הייחודית של כל אחד מן הילדים, עם העדפותיו, עם רגישויותיו, עם סגנון הלמידה שלו, ועם חוזקותיו בצד קשייו.

הוראות המנהל הכללי בנושא למידה משמעותית מדגישות את נחיצותם של כלי הערכה שאינם כוללים היבחות במבחנים פרטניים או קבוצתיים (חוזר מנכ"ל תשע"ו/1א), והדים מן השדה הצביעו על צורך בעדכון כלי התצפית 'מבטים'. השינויים שהוכנסו בו והרחבתו במהדורה המעודכנת בחוברת, הנמצאת בידיך כעת, עולים בקנה אחד עם הנהלים בחוזר המנכ"ל:

"הערכת תפקודם של ילדי הגן תיעשה באמצעות כלים המותאמים לגיל הילדים ולמסגרת החינוכית, תוך שמירה על התנהלות המחזקת למידה בסביבה הטבעית. ההערכה תיעשה באמצעות תצפיות מתמשכות לאורך יום הפעילות ובמהלך כל שנת הלימודים".

בחוזר מודגש מקומם המרכזי של צוותי החינוך:

"ההערכה תתבצע על-ידי הגננת ועל-ידי הצוות החינוכי של הגן. זאת, משום שיש חשיבות לביצוע ההערכה על-ידי דמויות משמעותיות עבור הילדים, דמויות המלוות אותם באופן המבטיח היכרות מעמיקה עם אישיותם הייחודית בסביבתם הטבעית. הגננת וחברות צוות הגן נמצאות לצד הילדים באורח יום-יומי, במצבים שבהם יכולותיהם של הילדים באות לידי ביטוי אופייני באופן טבעי וכחלק משגרת החיים בגן. הגננת מנהלת הגן תרכז את תהליך ההערכה ותאסוף מידע מצוות הגן כולו לצורך הערכת כל ילד וילד בנפרד ולצורך מיפוי הגן כולו".

השפה המקצועית המתבססת באמצעות ההיגדים של הכלי 'מבטים' מאפשרת התבוננות בתפקוד בתחומים השונים. ומתוך גישה שתומכת בכוליות הילד היא מאפשרת לתעד באופן שיטתי את התפתחותו של כל פרט, לתכנן דרכי עבודה מותאמות ולעקוב אחר התקדמותו. התיעוד מאפשר להישען על חוזקותיו של כל ילד לבניית תכנית עבודה להתמודדות עם קשייו ולקידומו.

כולי תקווה שהמהדורה החדשה של כלי התצפית 'מבטים' תענה על צורכי הצוותים החינוכיים ותתרום להובלת המערכת לעשייה מיטבית למען הילדים ומשפחותיהם.

סימה חדד

מנהלת אגף א' לחינוך קדם יסודי

מכתב אישי לגננת בגן הילדים

המהדורה החדשה של 'מבטים' - מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים, המוצגת בחוברת זו, היא כלי הערכה בידי הגננת המאפשר לה לעקוב ולהעריך את תפקודו של כל פרט במשימות הגן השונות, בסביבות ובמרחבים השונים לאורך כל שנת הלימודים. הערכה זו מטרתה: בניית תכנית עבודה מותאמת לכל ילד לקידום תהליכים התפתחותיים ולרכישת כישורים, מיומנויות וידע - בהתבסס על היכרות מעמיקה עם אפיוניו האישיים והייחודיים.

גרסה קודמת: 'מבטים' (2002) הוטמעה בשנים האחרונות כחלק בלתי נפרד מהעבודה בגן הילדים. במקור נועד הכלי לעזור לגננות להעמיק את היכרותן עם ילדי הגן באמצעות תצפיות שיטתיות כדרך חיים ובאופן טבעי. השימוש הנרחב ב'מבטים' הוביל להכרה בכך, שהתבוננות שיטתית יכולה לפתוח צוהר לעולמו של כל ילד.

משוברים שהתקבלו מאנשי החינוך בהקשר לשימוש בכלי 'מבטים' הצביעו על צורך בעריכת שינויים ובהרחבת ההיגדים המתייחסים לתהליכים הרגשיים של הילד, להעדפותיו ולתחומי העניין שלו, בדגש על יכולותיו ובהתמודדות עם קשייו.

המידע שעלה מן השדה החינוכי יחד עם גישות עדכניות ועם מחקרים בארץ ובעולם - הם בליבת הכלי המוצג במהדורה המעודכנת של 'מבטים' אשר בידייך.

את כגננת, המהווה דמות משמעותית עבור הילדים במסגרת הגן, יוצרת אינטראקציות עם כל ילד ברמה האישית ובמהלך פעילות קבוצתית. לא פעם נעזרים בך ילדים באופן ספונטני ואת נוקטת דרכים שונות לתיווך ולליווי כחלק בלתי נפרד מהעבודה השוטפת. חשוב לנו להדגיש, כי התייחסויות אלה הן חלק מתכנית העבודה האישית שאינה מנותקת מהסביבה הטבעית ונותנת מענה לצורכי ילדים.

בחוברת מוצעת דרך לבניית תכנית מותאמת לילדים, שאנו מקוות שתהיה לך לעזר.

בברכת הצלחה,

אורה גולדהירש

מוניקה וינוקור

מדריכות ארציות באגף א' לחינוך קדם יסודי